

Віктимна поведінка як предмет наукового аналізу

Ігор Шрамко

магістрант кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: ShramkoIL@krok.edu.ua

Ольга Петрунько

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник, професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: OlgaPV@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-9023-5265

У сучасному світі, який наразі є світом войовничим і стресогенним, маркер «віктимна поведінка», який досі був відомий переважно клінічним та юридичним психологам, дедалі більше включається в дискурс буденного життя і, відповідно, у дискурс соціальної психології, де для цього виділено окрему дослідницьку нішу під назвою «віктимологія». Віктимологія нині – це наука, предметом якої є:

1. кримінальні злочини та їх причини, типи кримінальних злочинців та їх жертв тощо;
2. драматичні обставин буття (стихійні лиха, економічні та політичні катастрофи, війн та їх наслідки тощо і, відповідно, жертви цих обставин);
3. психологічні жертви власної беспорядності в звичайних соціальних (некримінальних) умовах життя [1].

Серед визнаних емпіричних чинників формування віктимної поведінки фахівці зазвичай вказують:

1. вік і відповідні вікові особливості схильних до віктимної поведінки осіб (чим молодший вік, тим вищі ризики);
2. стать і гендерні ознаки (хлопці частіше наражаються на залежність);
3. психологічні особливості (ідентичність, досвід сімейного виховання, стиль життя, схильність до ризику, емоційно-вольова сфера, набутий досвід у зв'язку з пережитим насильством тощо) [1; 2; 3].

Варто зазначити, що комунікації та спілкування в соціальних мережах істотно змінюють уявлення користувачів про світ і про себе самого та роблять ці уявлення й картини аж ніяк не увідповідненими з дійсністю. А відтак реальність інтернет-життя і реальність буття «по цей бік екрану» – це дві альтернативні реальності, які мало увідповіднюються одна з одною. Включення в альтернативне, викривлене і штучне буття значно знижує пильність і збільшує довіру до віртуальних знайомих, з якими відбулося приємне емоційне спілкування. За такого спілкування користувач, якому бракує емоцій і уваги з боку близького оточення, приписує цим стосункам гарні очікування і починає в них вірити попри те, що вони можуть не мати нічого спільного з реальним життям. І цю технологію впливу використовують у т.ч. й професійні шахраї [4; 5].

Останніми роками в просторі інтернету поширюється небезпечне явище, яке виявляється як начебто гра, яка зрештою полягає у схиланні підлітків до

суїциду. Ця гра є надзвичайно захопливою, що є особливо цікавим і привабливим для підлітків, а її останнім завданням є самогубство. Сутністю такої, по суті злочинної діяльності, є:

1. залучення підлітків (в т. ч. і на комерційних засадах) до відповідних закритих інтернет-груп на засадах відповідного контенту і відповідної діяльності;
2. можливість для організаторів цієї діяльності спостерігати за нею та оцінювати її драматичні наслідки;
3. фізичні та психологічні втрати, яких зазнають у результаті усі учасники цієї квазі-гри, які не усвідомлюють її драматичних наслідків: підлітки вважають, що це лише захоплива гра; дорослі сподіваються, що «чим би дитина не бавилась, аби не плакала», а наукова громадськість розгублена і скромно мовчить.

Таким чином віктимні особи і типова для них віктимна поведінка є динамічним соціально-психологічним феноменом, який потребує надзвичайно вдумливого ставлення і глибокого наукового аналізу. Цей аналіз може розгортатися в традиціях:

1. аксіологічної психології та аксіогенезу особистості, за якою розуміння і корекційна робота направляються на загальнолюдські смисли і цінності, ціннісне ставлення до суб'єктів корекції та гуманне спілкування;
2. системно-особистісної психології, за яким використовуються індивідуальні ресурси особистості для корекції віктимної поведінки;
3. когнітивно-поведінкової (або діяльнісної) психології, спрямованої на підвищення рівня знань через безпосередню, прикладну діяльність, орієнтовану на позитивне мислення і здоровий спосіб життя.

Список використаних джерел

1. Петрунько О., Паціора А. *Особливості віктимної поведінки молоді. Вчені записки Університету «КРОК».* 2023. Т. 2, № 70. С. 159–165. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-70-159-165> (дата звернення: 29.11.2023).
2. Шиліна А. А., Іванов М. С. *Гендерні особливості статусно-рольової та поведінкової віктимності неповнолітніх. Право і безпека.* 2016. №4. С. 169–173.
3. Сингаївська І.В. *Сучасні прояви віктимності жінок: окремі питання віктимологічної профілактики. Форум права. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ,* 2011. № 2. С. 834–838. http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_135.
4. Бовть О. *Про дослідження віктимної поведінки молоді у морально-правовому вимірі. Вісник Національного ун-ту оборони України: зб. наук. праць.* 2012. № 1(26). С. 131–138.
5. Дерев'яно С.П. *Емоційні особливості рольової віктимності молоді. Проблеми психологічної безпеки сучасної молоді: монографія / за наук. ред. О. Ю. Дроздова. Чернігів: Десна Поліграф,* 2019. С. 48–60.11.